

نشانها و مدالهای ایران

از آغاز سلطنت قاجاریه

تا امروز

ژوئیه شگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

از

محمد مشیری

پښتونستان ښار علمي او مطالعاتي مرکز
پرتال جامع علوم انساني

نشان‌ها و مدال‌های ایران

از آغاز سلطنت قاجاریه تا امروز

از

محمدشیری

این بحث در سه قسمت بشرح زیر از نظر علاقه‌مندان میگذرد

قسمت اول:

- از آقا محمدخان تا پایان سلطنت ناصرالدینشاه

قسمت دوم:

- از مظفرالدینشاه تا انقراض سلطنت سلسله قاجار

قسمت سوم:

دوران سلطنت اعلیحضرت رضاشاه کبیر و سلطنت اعلیحضرت شاهنشاه آریامهر این سلسله مقالات که نتیجه سالیان دراز کوشش در راه تحقیق و بررسی و تهیه عکس‌ها و اطلاعات مربوط به آن میباشد با کمال فروتنی و تواضع تقدیم پیشگاه اهل علم و دانش می‌گردد، امید است از اشتباهات و نقایصی که بطور حتم وجود دارد، مطلع فرموده و برای تکمیل و تهذیب این مجموعه یاری فرمایند. موجب سپاسگزاری خواهد بود.

قسمت اول

مقدمه

موضوع تشویق و تقدیر خدمتگزاران اعم از سپاهی یا اهل قلم و تدبیر، همواره مورد توجه شاهنشاهان ایران از بدو تشکیل شاهنشاهی دولت هخامنشی تا امروز بوده و چه بسا با اهدای سلاح و جنگ افزار و وسایل شخصی سلطنتی از شمشیر و خنجر و سپر و نیزه گرفته تا خاتم و انگشتری خاص دست خود یا بخشش اسب و یراق و در برخی موارد اعطای شال و خرقة و لباس تن پوش خود به سرداران و سربازان و کسانی که به نوعی در راه خدمت جانبازی کرده و از نثار خون خود در راه وطن و شرف مضایقه نداشته‌اند، موجبات سرفرازی و افتخار آنان را در بین اقربان و امثال فراهم ساخته‌اند.

سراسر تاریخ ایران مشحون از اینگونه ابراز لطف و عنایات است، گزنفون در کتاب خود موارد زیادی را نشان میدهد که کوروش کبیر در میدانهای جنگ اسب سواری خود را به جانبازانی که اسبشان مورد اصابت تیر دشمن قرار گرفته اهدا کرده است و نیز از پادشاهان دیگر چه پیش از اسلام و چه پس از آن در تواریخ آمده است که با بخشش های مختلف خدمتگزاران را تشویق کرده‌اند و علاوه بر اعطای شمشیر و سپرهای مرصع و خنجرهای جواهر نشان تصویر خود را بعنوان افتخار و سرفرازی به دوستان و وفدائیان خویش اعطا کرده‌اند. بهر کسی فراخور حال و حرفه عنایتی داشته‌اند حتی به اهل قلم لوازم تحریر از قبیل قلمدان و غیره بخشیده میشد. در تاریخ روابط سیاسی ایران با کشورهای دیگر مکرر میخوانیم برای ایجاد حسن ارتباط بین کشورها تمثال شاهان با همدیگر مبادله شده و علاوه بر آن سکه‌های طلای بسیار درشت که در روزهای تاجگذاری و اعیاد مذهبی یا نوروز ضرب شده و بین خدمتگزاران توزیع میکردید، پلاک‌های بسیار زیبای بزرگ طلا و نقره و حتی مرصع به جواهر بسیار گرانبها منقش به

صورت سلاطین ساسانی^۱ و چند مورد از سلاطین آل بویه و سلجوق و صفویه^۲ در موزه‌های معتبر جهان موجود است که علت وجودی آنها بشرحی است که در بالا گذشت .

در اوایل قرن نوزدهم که دولت ایران به روابط سیاسی و تجارتي خود با کشورهای اروپائی بسط و توسعه داد، از طرف سلاطین کشورهای مزبور ضمن سایر هدایای ارسالی هدائیهائی نیز اهدا میشد که بالمقابل به بایست از طرف ایران نیز در این مورد اقدام میگردد، لذا موضوع تهیه نشان از اینجا مورد توجه قرار گرفت و کم‌کم و بتدریج این مسئله تحت ضابطه و ترتیب مشخص و معینی درآمد .

آقا محمدخان قاجار

از زمان سلطنت آقا محمدخان قاجار يك پلاك بامشخصات زیر در دست است که گرچه بعضی‌ها با تردید کامل آنرا يك نوع سکه تلقی کرده‌اند ولی با در نظر گرفتن مراتب زیرها آنرا یکنوع نشان و جایزه میدانیم.

۱- پرفسور پوپ مرحوم در جلد دوازدهم تألیف معروف خود ص ۱۱۴۸ مینویسد: این پلاك در زمان خود ارزش هزار تومان داشته است. باید در نظر داشت با وضع اقتصادی آن زمان ایران در معاملات و تجارت هیچگونه احتیاجی بمبادله پول و سکه هزار تومانی (بانرخ آن روز پول) نبود.

۲- بطوری که در عکس ملاحظه میشود این سکه بصورت چهار گوش و مربع کامل است و تا کنون پول بزرگ و سنگین آنهم از طلا برای رواج در

۱- مراجعه فرمایند به مقاله بسیار جالب و جامع (مدال بهرام ساسانی) از بانوی دانشمند سرکار خانم دکتر ملکزاده بیانی در شماره ۱ سال پنجم مجله (بررسیهای تاریخی) ص ۱-۱۵

۲- مراجعه شود به کتاب The art of IRAN تألیف آندره گدار لوحه ۱۷۹ عکس بسیار زیبای يك مدال بزرگ طلا از شاه طهماسب ثانی موجود در Cabinet des Médailles پاریس

کسب و کار و معاملات بازرگانی بصورت مربع دیده نشده و از نظر خوشدست بودن و نگهداری در جیب‌ها و کیسه‌ها، عموماً بر حسب معمول جهانی سکه‌ها گرد و مدور و اگر در بعضی موارد نادر، بصورت هندسی دیگر ضرب میشود میبایست بدون گوشه بوده و تیزی نداشته باشند.

علی‌ای حال ما تصور میکنیم این پلاک يك نشان یامدال بوده که برای تشویق و تقدیر خدمتگزاران اعطا میشد و در زمان صفویه نیز از این نوع سکه‌های خیلی بزرگ به ندرت داده میشد و نمونه‌هایی از آنها موجود است و حتی امروز در زمان سلطنت اعلیحضرت شاهنشاه آریامهر از این سکه‌ها و مدالهای طلای بسیار درشت و سنگین ضرب میشود که در جریان مبادلات پولی واقع نشده است.

بهر حال مشخصات نشان مزبور بشرح زیر است :

- روی نشان:

کلمه یا محمد در ترنج بالای سکه و در داخل دایره وسط، کلمات
لااله الاالله، محمد رسول الله، علی ولی الله با خط نستعلیق زیبا و در ترنج
زیر کلمه یا علی

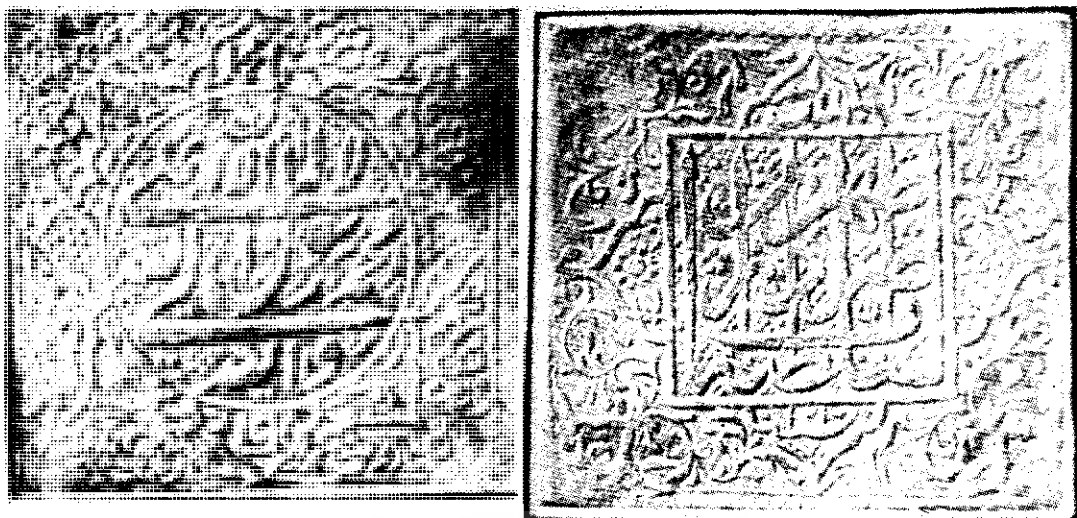
- پشت نشان:

در ترنج بالا الملك الله و در وسط مربع داخلی، ضرب دارالسلطنه طهران
به خط ثلث جلی و در ترنج پائین سنه ۱۲۱۰.

وزن :

۷۵۷۷/۶ گرن

- این نشان سابقاً در موزه شخصی Sir B. Eckstein بود که حال به موزه
عمومی بنام Ashmolean تبدیل شده و در آنجا نگهداری میشود.

نشان یا سکه هزار تومانی آقا محمدخان قاجار
(شکل ۱)

با اینکه در روی سکه کلمه طهران به وضوح کامل دیده میشود و هیچگونه در آن نمیتوان تردید کرد متأسفانه مرحوم پوپ آنرا اشتبهاً اصفهان قید کرده است .

زمان فتحعلیشاه قاجار

اولین نشان ایران که صورت رسمی پیدا کرد ، در زمان پادشاهی فتحعلیشاه ، دومین پادشاه سلسله قاجار ایجاد شد که نشان شیر و خورشید نام داشت .

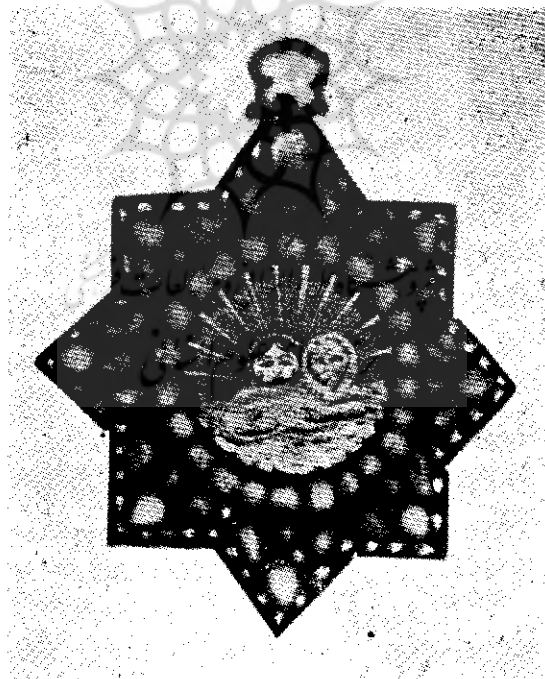
این نشان در بدو ایجاد بسیار مهم بود و مورد توجه و علاقه اشخاص بزرگ و سرشناسان قرار گرفت . سرجان ملکم ، در کتاب «تاریخ ایران» پس از شرح مبسوطی که درباره علامت پرچم ایران و شیر و خورشید میدهد ، چنین مینویسد :

«... نشان افتخار است که بر طلا و نقره به سرداران و صاحب منصبانی که در محاربه با اعدای مملکت از امثال اعتباری حاصل کرده ، از جانب پادشاه عنایت میشود .

نشان افتخار، منقش به نقش شیروخورشید در این اواخر به چند نفر از سفرای فرنگستان که بادولت در مقام مصافات بوده‌اند داده شده است و هم چنین به صاحبمنصبان و سربازانیکه در جنگ روس - مردانگی بظهور رسانیده بودند، از سده سلطنت عنایت شد یکی از صاحبمنصبان انگریز که در این اواخر با ایشان بود میگوید خیلی فخر می‌کنند به داشتن نشان هزبور و جهد می‌کنند به تحصیل کردن آن.

مراجعه به ترجمه آن کتاب چاپ طهران ص ۲۰۰ ج دوم.

در این نشان بطوریکه در شکل ۳ ملاحظه میشود شیر بدون شمشیر و مطابق مرسوم آن عهد که در سکه‌ها و پرچم‌ها نیز معمول بوده بحالت نشسته بوده و در پشت آن خورشیدی طالع است.

اولین نشان شیروخورشید ایران مکمل به الماس

(شکل ۳)

(۶)

دانشمند ارجمند آقای یحیی ذکاء در کتاب پر ارزش تألیف خود بنام (تاریخچه تغییرات و تحولات درفش و علامت ایران) از انتشارات وزارت فرهنگ و هنر تصویری از کتاب (سفیر ارمنی فتحعلیشاه) به سال ۱۸۱۷ میلادی در پاریس بزبانهای فرانسه ، فارسی ، ارمنی چاپ شده ، آورده‌اند که عیناً در زیر ملاحظه میشود و در این تصویر سفیر فتحعلیشاه بنام ملک‌شاه نظر زاده ضادوریان با نشان شیر و خورشید و حمایل آن دیده میشود .

تصویر ملک نظرشاه نظرزاده ، میرداود
با نشان شیر و خورشید و حمایل آن
(شکل ۴)

در کتاب (نشان‌های جهان و روسیه تا سال ۱۹۱۷)^۳ (ای . ک . اسپلاسکی) چاپ لنین گراد سال ۱۹۳۶ م . در صفحه ۹۹ درباره اولین نشان (شیر و خورشید ایران) چنین مینویسد :

« نشان شیر و خورشید در سال ۱۸۰۸ میلادی از طرف فتحعلیشاه به تقلید از اقدام شاه سلیمان سوم در ایجاد نشان هلال احمر عثمانی تأسیس شده

۳ - این کتاب بسیار نایاب و ارزنده از طرف آقای کریم‌زاده دوست ارجمند بمن مرحمت شده که از هدیه ایشان بسیار سپاسگزارم .

و پنج درجه است (به نسبت تعداد و طول اشعه ستاره‌های نشان) که درجه اول آن هشت پره و درجات دیگر ۶ و پنج پره شعاع دارد این نشان‌ها برای خارجی‌ها که مقتضی به دریافت آن می‌شوند بانوار سبز و جهت داخلی‌ها بانوار آبی است. بعداً اظهار نظر میکند که به مناسبت دسترسی زیاد در روسیه معروف بوده و بدست آوردن آن زحمتی نداشت و بهمین مناسبت دوستان نشان از آنها استفاده می‌کردند. «این اظهار نظر چقدر با نظریه مرحوم میرزا علیخان امین‌الدوله مطابق است که مینویسد:

« در اعطای نشان شیر و خورشید و نشان تمثال همایونی پای اسراف بمیان آمد امتیازات دولتی که برای اعضا و اعضاء دولت عوض عمر و جان است و باید عزیز و محترم بماند ، بدست هوس مردم از جندی و قلم افتاده مراجعه بشود به صفحات ۱۷ و ۱۸ کتاب خاطرات سیاسی امین‌الدوله چاپ تهران ، بکوشش حافظ فرمانفرمائیان، سال ۱۳۴۱ .

نشان عجیب و جالبی از فتحعلیشاه بنام (نشان ظفر) به سال ۱۲۴۳ قمری در تبریز ضرب شده که بشکرانه فتح و ظفر در بین رجال و اعیان و علما توزیع گردیده بود .

خواننده محترم باید بداند منظور از این فتح ، شکست ننگین جنگهای دوم ایران و روس بود که به مصالحه ترکمن‌چای منجر شد و در شب پنجشنبه پنجم ماه شعبان سال ۱۲۴۳ قمری بین دولتین روس و ایران منعقد گردید و در حدود متجاوز از یک قرن کشور عزیز ما گرفتار عواقب و مصائب ناشی از آن (فتح!!) بود .

مرحوم میرزا ابوالقاسم قائم مقام فراهانی صدر اعظم شهید محمدشاه (متخلص به ثنائی) درباره این سکه صاحبقرانی که بمنظور فتحنامه ضرب شده می گوید : سکه صاحبقرانی بر شما میمون نبود باز آن بیهوده سلطان بن سلطان شما مشخصات این نشان بشرح زیر است :

پشت نشان ظفر
(شکل ۵)

طرف روی (نشان ظفر)
(شکل ۴)

وزن - ۳۵۰۳/۵ گرم ، از طلای ۱۸ عیار و بطوریکه ملاحظه میشود بر روی و پشت آن اشعار خنک و بیمزه زیر نقش شده است .

روی نشان :

در وسط دایره داخلی ، عبارت سکه فتحعلی شه خسرو صاحبقران در دایره بیرونی ، چهار مصراع زیر نقش شده :
ضراب قضا خالق اکبر آمد از تیغش قلب جیش دشمن بشکست
صراف قدر شاه مظفر آمد وز نامش سکه فتح بر زر آمد

پشت نشان :

در دایره وسط ، کلمات ضرب دارالسلطنه تبریز ۱۲۴۳ در دایره بیرونی ، چهار مصراع زیر نقش شده :
بر پیکر زر نام شهنشه این است ما احسن منه صیغه الله این است
بر قلب شکستگان درستی بخش است با مهر فکنده عکس برمه این است

عکس و تفصیل این مدال اولین بار در Numismatic Chronicle چاپ لندن ، سال ۱۹۲۶ صفحات ۷۴ - ۲۶۸ چاپ شده است ولی ما عکس آن را از کتاب رابینو کپیه کرده ایم .

عباس میرزا و بعهد ، نایب السلطنه قاجار

عباس میرزا ولیعهد فتحعلیشاه که فرماندهی قوای ایران را در جنگهای ایران و روس برعهده داشت ، یک مدال نظامی از طلا و نقره ایجاد کرده بود که به صاحبمنصبان و سربازانی که در جنگها بر از لیاقت کرده و از خود دلیری نشان میدادند اعطا میکرد .

مقام و اهمیت این نشان بقدری بود که برای بدست آوردن آن کوشش بسیار مبیایست کرد و از نثار جان خودداری نمیکردند و نایب السلطنه در اعطای آن بسیار دقیق بود مرحوم امینالدوله در کتاب (خاطرات سیاسی) زیر عنوان (دریغ کردن عباس میرزا از اعطای نشان) چنین مینویسد :

«وقتی حسین پاشاخان سرتیپ مراغهای حکایت میکرد که در رکاب مرحوم عباس میرزا نایب السلطنه در محاصره و یورش قلعه امیرآباد زخم گلوله برداشته بودم در چادر خود در بستر افتاده ، نایب السلطنه به روش سرداران بزرگ ، خود با اطباء فرنگی و ایرانی مخصوص خود در اردو گردش و حتی به سربازان مجروح و ارسی میکرد به چادر من آمد ، احوال پرسی و دلجوئی کرد و زخم مرا که در شانه بود ، طیب و جراح مخصوص ولیعهد دید و به من اطمینان داد که زخمتم علاج پذیر است ، به بالینم نشست و فرمود چه میخواهی ؟ به ادب گفتم : سلامت ولیعهد . گفت موقع تعارف و تملق نیست ، هزار تومان نقد به من انعام فرمود و یکی از قراء معتبر مراغه را که وقتی اظهار میل و تقاضای قبول کرده بودم به نان خانه من بخشید گفتم مرحمت و عنایت فوق انتظارم بود اگر بجای این دو احسان یکپاره نقره بدهید که در سینه ام بدرخشد بر من گواراتر است .

نایب‌السلطنه برخاست و فرمود اگر زخم تو از پشت نبود مضایقه نمی‌کردم،
 خدمت‌امروزی همین قدر جایزه داشت که دادم. (ص ۱۷ ، خاطرات سیاسی
 امین‌الدوله)

روی و پشت مدال عباس میرزا
 (شکل ۶)

این نشان در انگلستان ضرب خورده و دارای مشخصات زیر است :

روی نشان

عکس شیر خوابیده که خورشید از پشت آن طالع است و در قسمت
 زیرین آن دو مصرع زیر نقش شده است :

جهاندار عباس شاه جوان ولیعهد دارای روشن روان

پشت نشان

در روی دیگر بیت زیر نقش شده است :

بر این در کسی کوبه خدمت شتافت زخورشید احسان ما بهره یافت

دانشمند محترم آقای یحیی ذکاء در کتاب سابق الذکر ص ۲۵ چنین مینویسند :

دریگ روی این مدال علامت شیروخورشید عبارت :

جهاندار عباس شاه جوان
ولیعهد دارای روشن روان
و در روی دیگر بیت زیر :

هر شیردل که دشمن شهرا عنان گرفت از آفتاب همت ما این نشان گرفت :
ضرب خورده ولی بطوریکه در تصویر ملاحظه شد عبارت پشت مدال
بیت دیگری بود و چنین مدالی هم که مرقوم فرموده اند اگر وجود داشته
باشد متأسفانه بنده ندیده ام ولی تصور میکنم جناب آقای ذکاء این موضوع
را از ص ۶۹ کتاب (سکه ها و مدالهای ایران) تألیف را بنویسند چاپ ۱۹۴۵
برداشته باشند و بعداً توجه فرموده اند که مرحوم را بینو اشتباه خود را
در کتاب دیگرش (آلبوم سکه ها و مدالهای ایران) چاپ ۱۹۵۱ در صفحه ۴۵
تصحیح کرده است و بیت شعری را که در عکس مشاهده میشود آورده اند ،
متأسفانه آن مرحوم در آنجا هم اشتباه کرده و بجای کلمه در، دزرا آورده
که قطعاً درست نیست . باعرض معذرت از آقای ذکاء تقاضا دارم اگر در
جای دیگر و یا نزد کسی از آن مدال با مشخصاتی که مرقوم فرموده اند وجود
داشته باشد مرقوم فرمایند تا برای تکمیل این مجموعه از آن استفاده شود .

برای اطلاع بیشتر در باره این نشان مراجعه شود به نوشته آقای Fraehn در

Catalogue des Médailles Orientales Dr. Sprewitz (Opuse, Posth
V.I, P. 186)

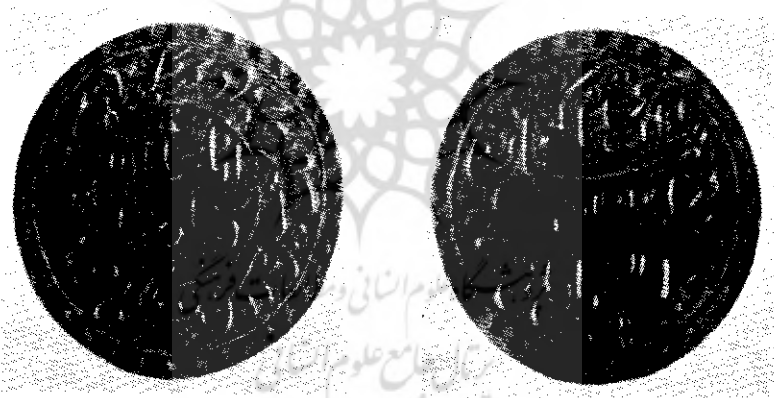
محمد شاه قاجار

در باره نشان های زمان محمد شاه ، مقاله بسیار کامل و جامعی در شماره
۳ سال ششم مجله بررسیهای تاریخی بقلم جناب آقای سرهنگ یحیی شهیدی
چاپ شده و اولین آئین نامه نشانهای رسمی دوره قاجاریه که بوسیله حاج

میرزا آقاسی صدر اعظم محمدشاه تدوین شده بود باعکس و تفصیلات نشانها درج گردیده بود لذا نیازی به بحث و تجدید مطلب نیست و علاقه‌مندان بنحو احسن از آن استفاده خواهند فرمود .

باید توجه کرد یکسال قبل از تدوین آن قانون که در بیستم محرم ۱۲۵۲ به صحنه‌شاه رسیده و اجرا گردیده است نشانی از طلا مورخ به ۱۲۵۱ قمری ضرب شده و بین رجال و سرداران توزیع شده است .

کتابچه‌ای در دست است که در اجرای اولین قانون نشانها به کسانی که بعمل مختلف مفتخر به دریافت نشان از درجات مختلف شده‌اند در آنجا بطور تفصیل فهرست شده و در مقابل بعضی از اسامی به خط (محمدشاه) یادداشت‌هایی شده که جالب است و مادر صمن مقاله دیگری از آنها یاد خواهیم کرد .
اولین نشان محمدشاه در عکس زیر ملاحظه می‌شود .

پشت و روی مدال نشان اولین نشان طلای محمد شاه
(شکل ۷)

مشخصات نشان مزبور به شرح زیر است:

روی نشان

در دایره داخلی: انا حجة الله وخاصة باخط ثلث.

در دایره بیرونی: نام پیغمبر و فرزندش فاطمه زهرا علیها سلام و نام‌ها،

۱۲ امام بصورت زیر در دو مصراع آورده است .

مصطفی وسه محمد، مرتضی باسه علی

جعفر وموسی وزهرا، يك حسين ودوحسن

پشت نشان

سکه صاحب الزمان باقی است لطف حق تا که در جهان باقی است
جای بسی حیرت و تعجب است این نشان یاسکه رادر کتاب R. Friedberg

بنام (مدالها وسکه های طلای جهان) چاپ نیویورک در جزو سکه های طلای
افغان بنام زمان شاه افغان آورده که به یاد (محمود درانی) ضرب کرده است.
خواننده میدانند که تمام اشعار و مطالب روی سکه عموماً شعارهای شیعی
است در حالیکه افغان هاسنی مذهب بوده اند و علاوه بر آن در سایر موارد از
قبیل محمود درانی و غیره عموماً هیچگونه بهم ارتباطی نداشته و موضوع
بطور کلی اشتباه محض است.

غیر از آنچه که در مقاله جناب آقای سرهنگ شهیدی درج شده نشان و
مدالهای دیگر از محمد شاه قاجار در دست است که چندتای آنها در این جا
معرفی میشود.

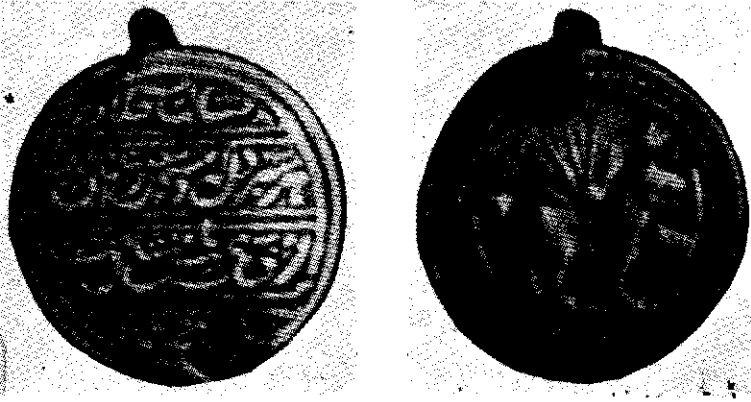
۱- يك مدال نقره که بانقش شیروخورشید (شیر ایستاده) و شمشیر بدست
در روی نشان و در پشت مدال عبارات زیر در چهار خط داخل دایره:

در بالا عبارت نشان جلادت و دو خط :

هر شیر دل که دشمن شه را عیان گرفت از آفتاب همت ما این نشان گرفت

۱۲۶۲

این نشان از مجموعه آقای رضا سبحانی تبریز وسیله آقای ذکاء عکس-
برداری شده و از مشخصات بسیار جالب توجه این نشان، اولاً نقش شیر آن است
که رو به سمت راست نگاه میکنند و دوم جالب تر از آن نقش تاج است که برخلاف
تمام سکه های موجود بر بالای سر شیر قرار گرفته است و نظیر دیگری از این
نوع تصویر بنده تا حال ندیده ام.

پشت و روی نشان جلادت مورخ به سال ۱۳۶۳ از مجموعه مدالهای آقای رضا سبحانی ، تبریز
محل تاج در بالای سر شیر جالب توجه است .

(شکل ۸)

۲- نشان نقره دیگر بنام نشان جلادت از مجموعه مدالهای آقای ذکاء
مورخ به سال ۱۲۶۳ (سالهای آخر سلطنت محمدشاه) نقش رو و پشت این
نشان مانند (نشان جلادت) که در بالا معرفی شد میباشد و نقش زیبای شیر بسا
کردن بلند و یالهای تاییده و پیچیده جالب توجه است و در قسمت بالا شعار
محمدشاه (شاهنشاه انبیاء محمد) دیده میشود .

پشت و روی نشان جلادت مورخ به سال ۱۳۶۳ از مجموعه مدالهای آقای یحیی ذکاء

(شکل ۹)

۳- مدال دیگری متعلق به مجموعه آقای ذکاء در این جا معرفی میشود این مدال ازمس است و از شیر خوابیده روی آن ممکن است حدس زد که از دو مدال بالا از حیث زمان قدمت داشته باشد مخصوصاً نقش سلاحهایی که بر روی آن دیده میشود مارا در این گمان خودتائید میکنند.

پشت و روی مدال مسی از دوران محمد شاه از مجموعه‌ی مدالهای آقای ذکاء

(شکل ۹۰)

مدالها و نشان های ناصرالدینشاه قاجار

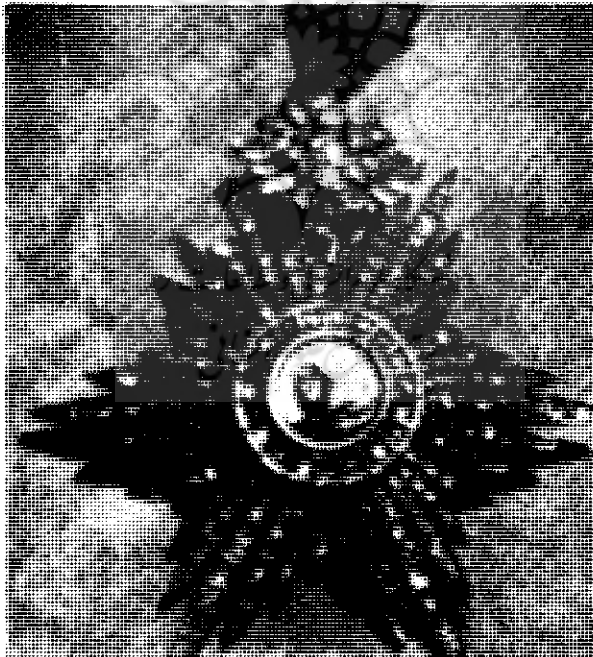
نشانها و مدالهای اوایل سلطنت ناصرالدینشاه دنباله همان نشانهای دوران پادشاهی محمد شاه بود و کم کم تغییرات عمده‌ای در وضع آنها پیش آمد و صورت بهتر و مرتب تری به خود گرفت. و نشانهای دیگری بر حسب مورد احتیاجی که پیش می‌آمد بر مجموعه گذشته افزوده گشت.

یکی از آنها ایجاد نشان (تمثال همایونی) است که تصویر آن در صفحه

۲۱۰ مجله بررسیهای تاریخی (شماره ۳ سال ششم) در ضمن مقاله سرهنگ - شهیدی آمده است و دیگر تغییراتی است که در آئین نامه نشان شیروخورشید مخصوص خارجیان بدستور ناصرالدینشاه توسط میرزا آقاخان نوری صدراعظم داده شده و عین آئین نامه نیز در همان شماره درج شده است .

و نیز در سال ۱۲۸۷ نشان‌های اقدس و قدس و مقدس ایجاد شده که چون آئین نامه آن‌ها نیز در همان مقاله مشروحاً درج شده ما را بسی نیاز از توضیح می‌کند .

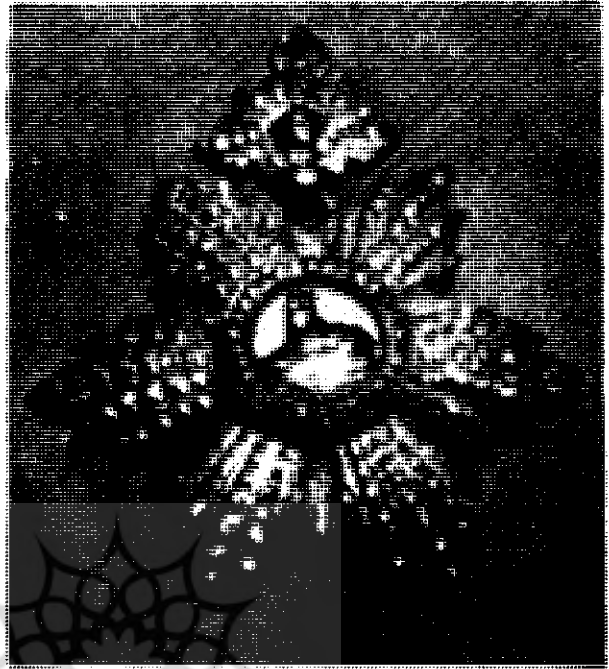
چون ضمن مقاله آقای سرهنگ شهیدی عکس‌هایی که درج شده از منابع خارجی گرفته شده و عموماً بوسیله نقاشی تهیه شده و با اصل نشان‌ها فرق دارد ما چند عکس از خود نشان‌ها را در اینجا می‌آوریم که مزید استفاده علاقه‌مندان باشد.

نشان شیروخورشید شش‌پر مکمل به العباس هوزی مردم‌شناسی

(شکل ۹)

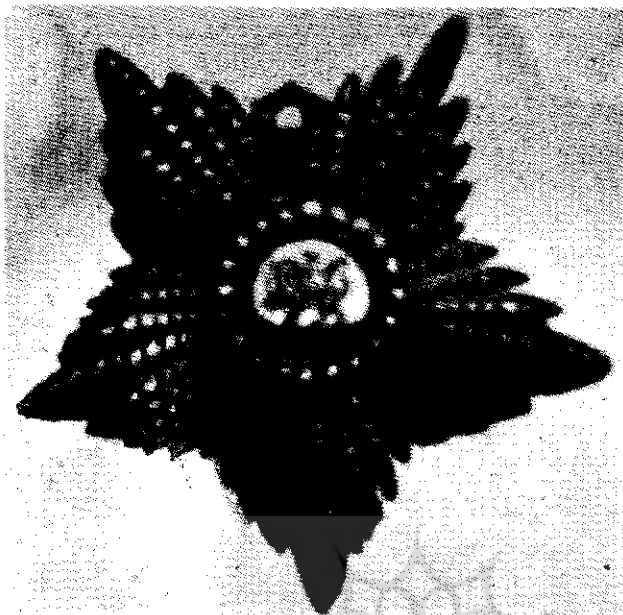
(۱۷)

نشان شیر و خورشید شمس بر الماس نما موزه مردم شناسی
(شکل ۱۳)

نشان شیر و خورشید الماس نما با نوار و رزت آن
از موزه مردم شناسی
(شکل ۱۳)

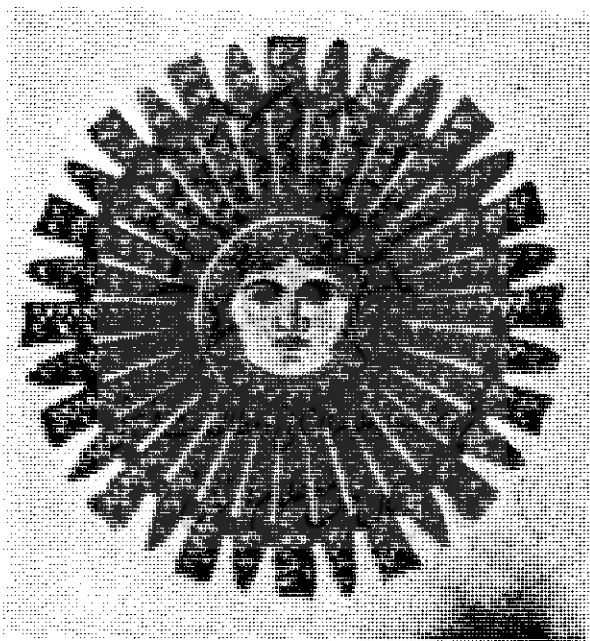
نشان شیروخورشید پنج پر الماسی نما از مجموعه‌ی آقای ذکاء
(شکل ۱۴)

نشان شیروخورشید نقره موزه‌ی مردم شناسی
(شکل ۱۵)

نشان آفتاب :

بسال ۱۲۹۰ قمری که مصادف با هفدمین سال سلطنت ناصرالدینشاه بود به تشویق میرزا حسین خان سپهسالار صدراعظم ، شاه قصد عزیمت فرنگستان نمود و مقرر شده بود که این مسافرت بطور رسمی انجام گیرد چون سلطنت بریتانیا به عهده ملکه ویکتوریا بود و ضمن تشریفات رسمی پیش بینی مبادله نشانها بین شاه ایران و ملکه بریتانیا شده بود و تا آنوقت نشان مخصوصی که به تاجداران زن اهدا شود در ایران وجود نداشت لذا نشان آفتاب ابداع شد و قانون آن همان است که در ص ۲۲۴ مجله شماره ۳ درج شده . مرحوم

نشان آفتاب مخصوص ملکهها و خانمهای مجلله عالی مقام

(شکل ۱۶)

اعتماد السلطنه در ص ۳۳۰ ج ۳ منتظم ناصری در مراسم پذیرائی از شاه ایران در لندن و تبادل نشان بین ناصرالدینشاه و ملکه انگلستان می نویسد :

« اعلیحضرت پادشاه انگلستان و امپراطریس هندوستان بسر خاسته

بدست خودشان به پیکر انور ملوکانه زدند و حمایلش را انداختند و اعلیحضرت همایون هم حمایل و نشان آفتاب مکمل به الماس را با نشان تصویر بی نظیر مقدس همایون به اعلیحضرت پادشاه انگلستان دادند .

درص ۲۲۵ همان مقاله‌ی اشاره شده در بالا تصویری از (نشان آفتاب) درج شده که باحقیقت وفق نمیدهد و چون نقاشی دستی است فقط توجه به زیبایی آن شده ولی با آئین‌نامه ابدأ تطبیق نمی‌کند و خود جناب آقای شهیدی نویسنده محترم مقاله چه خوب توجه فرموده و در آخر مقاله این اختلاف را تذکر فرموده‌اند ما یک عکس از نشان مزبور را از کتاب روسی تألیف اسپلاسکی چاپ لنینگراد (صفحه ۱۰۰) در اینجا می‌آوریم. (شکل ۱۶)

نشانهای دیگر زمان ناصرالدینشاه ذیلاً معرفی میشود .
(باید دانست بعضی از نشانها از مجموعه‌های مختلف اشخاص و چندتای بقیه از کتب و مجلات و کاتالوگهای موزه‌های ایران و جهان عکس برداری شده که در آخر مقالات ضمن جدولی منابع آنها درج می‌شود .)

۱ - نشان جلادت :

- از نقره مانند نشانهای جلادت دوران سلطنت محمد شاه .

(شکل ۱۷)

(۲۱)

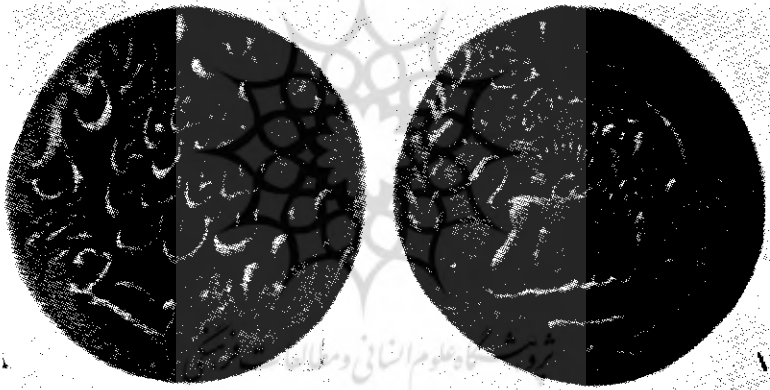
روی نشان :

- داخل دایره وسط : السلطان ابن السلطان ناصرالدین شاه قاجار .
- دایره خارج : هر شیردل که دشمن شه را عنان گرفت .
- از آفتاب همت ما این نشان گرفت .

پشت نشان :

- نقش شیروخورشید روبه چپ با حاشیه‌ی برگ زیتون و بلوط و تاج کیانی در بالای آن .
- از مشخصات فوق تصور می‌رود متعلق به واسط سلطنت ناصرالدینشاه باشد .

۲ - نشان نقره (این نشان را رایینو مورخ ۱۳۸۹ میداند) .

(شکل ۱۸)

روی نشان :

- داخل دایره وسط : السلطان ابن السلطان ناصرالدینشاه قاجار .
- دایره خارج : هر شیردل که دشمن شه را عنان گرفت .
- از آفتاب همت ما این نشان گرفت .
- خط روی این نشان بسیار زیباتر از نشان قبلی است .

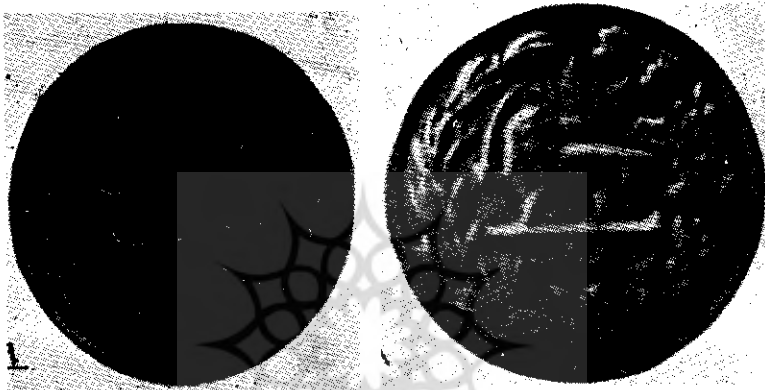
پشت نشان :

- نقش شیروخورشید با تاج کیانی در بالا و حاشیه برگ خرما ، در گوشه

چپ بالا عبارت **انا فتحناك فتحاً مبيناً** با خط نستعلیق بسد (ضمناً کلمه فتحنا را هم به غلط فتحا نوشته اند).
روی شیر در این نشان بطرف راست است و پاهای شیر بسیار زیبا و مرتب نقش شده است .

۳ - نشان طلای ناصری :

مشخصات :

(شکل ۱۹)

- این نشان ۲۲۰ گرم وزن دارد و در ضرابخانه جدید ناصری ضرب شده است.
و بطوریکه در شکل پیدا است بسیار زیبا است .

- روی نشان :

- داخل دایره وسط : ناصرالدین شاه قاجار ۱۲۹۷ .
 - دایره خارج : هر شیر دل که دشمن شهر اعیان گرفت (عنان را به غلط عیان حک کرده اند) .
- از آفتاب همت ما این نشان گرفت.

پشت نشان :

- نقش شیر و خورشید بسیار عالی با حاشیه برگ بلوط و برگ زیتون
که با روبان بسیار قشنگ در زیر ، گره خورده .

- توجه فرمائید این نشان در بالای آن نقش تاج ندارد.

۴- نشان طلای دیگر

با همان مشخصات شماره قبلی با کمی اختلاف.

(شکل ۴۰)

- فرق این نشان با نشان طلای قبلی اولاً اشتباه قبلی عیان تصحیح شده و در ثانی مورخ به سال ۱۳۰۰ است ولی باید دانست که این نشان از سال ۱۳۰۷ قمری مورد استفاده قرار داده شده است.

۵- نشان نقره

(شکل ۴۲)

(۲۴)

مشخصات :

روی نشان

عکس جالبی از ناصرالدین شاه با کلاه بلند کج واپولت هاو حمایل که طرفین صورت شاهنشاه ناصرالدین با خط نستعلیق نوشته شده.

پشت نشان

در وسط شیر و خورشید و تاج بسیار زیبا با حاشیه برگ که در دور آن عبارت (به فخر دولت علیه ایران) و زیر روبان ۱۲۷۳ قید شده است .
- این نشان بسیار نایاب و ارزشمند است .

۶ - نشان نقره

(شکل ۴۴)

- این نشان بیاد گارسی سال سلطنت ناصرالدین شاه که قرن حساب میشود و مقارن با صدم سال تأسیس سلطنت قاجار بود ضرب شده .

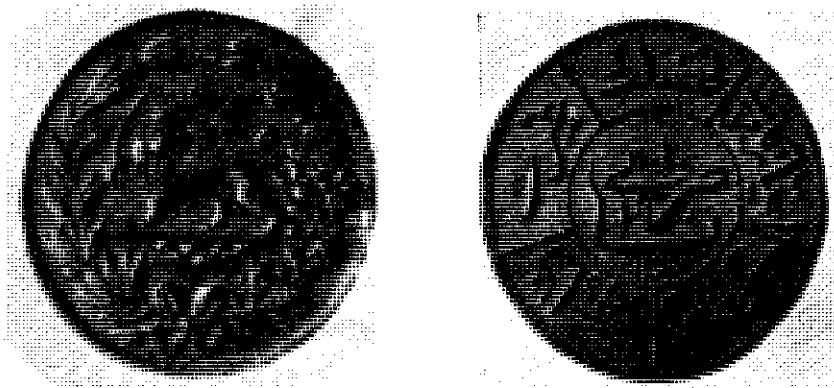
روی نشان :

- داخل دایره : هوالنصر دربالا و عبارت (بیاد گار قرن جلوس همایون که قربن سال صدم سلطنت قاجار است درضرابخانه دولتی ضرب شده ۱۲۹۳).

پشت نشان :

شیر و خورشید با مشخصات شکل شماره ۱۹

۷- نشان ناصری ، مخصوص مدرسه نظام ناصری

(شکل ۲۳)

روی نشان :

- داخل دایره وسط : کلمه ناصری و رقم ۱۳۰۰۷ که منظور ۱۳۰۷ قمری است و اشتباه نوشته شده .

- در دایره خارج : در پنج قسمت مجزی عبارات : امتیاز کاهرانی - فضیلت - غیرت - شاه پرستی - وطن دوستی باخط ثلث نوشته شده .

پشت نشان :

عیناً همان مشخصات شماره ۱۹ را دارد .

۸- نشان یادگاری بازدید قورخانه (از نقره)

(شکل ۲۴)

روی نشان :

- در داخل دایره وسط : عکس جالبی از ناصرالدین شاه
 - داخل دایره خارج : بمناسبت تشریف فرمائی شاهنشاه ایران در قورخانه
 مبارکه بجهت افتخار اداره ضرب شد .

پشت نشان :

در وسط شیر و خورشید دو فرشته تاج کیانی را بالای شیر گرفته اند و رقم
 ۱۳۰۱ در زیر پای شیر حک شده است .
 از این مدال مسی هم دیده شده است .

۹ - نشان رشادت (نقره)

(شکل ۲۵)

بر روی این نشان به خط نستعلیق خوب کلمات هو الغالب - غیرت و رشادت
 در طهران در سه خط نوشته شده و پشت نشان عیناً مانند شکل ۱۹ است .

۱۰ - نشان افتخار (از نقره)

مانند شماره ۲۵ است فقط عبارات عوض شده و (العزة لله - افتخار و
 امتیاز در طهران) بر روی نشان قید شده است و نقش زینت حاشیه هم با حاشیه
 آن فرق دارد و پشت نشان عیناً مانند شکل ۱۹ است .

(شکل ۲۶)

۹۱ - نشان افتخار (از نقره)

(شکل ۲۷)

روی نشان :

هوالنصر ، افتخار و امتیاز از جانب اعلیحضرت شاهنشاه ایران خلدالله
ملکه سنه ۱۲۹۹ .

پشت نشان :

مانند شکل شماره ۱۹ است .

۱۲ - نشان نظامی (نقره)

(شکل ۴۸)

روی نشان :

السلطان ناصرالدین شاه باحاشیه برگ تزیینی .

پشت نشان :

مانند شکل ۱۹ است .

۱۳ - نشان توپخانه (نقره)

(شکل ۴۹)

روی نشان :

مانند شکل ۲۸

پشت نشان:

در وسط شیروخورشید که اطراف آن دو لوله توپ و پرچم و شمشیر و تبرزین و شیپور و سرنیزه بصورت مطلوب و زیبا نقش گردیده است.

۱۴- نشان یادگار سال پنجاهم سلطنت از طلا

(شکل ۳۰)

روی نشان:

در وسط صورت ناصرالدین شاه و در اطراف آن عبارت: السلطان بن السلطان ابن السلطان الخاقان ابن الخاقان شاهنشاه ذوالقرنین ناصرالدین شاه قاجار.

پشت نشان:

در داخل تزئین برگ که در بالای آن تاج کیانی دیده میشود عبارات: هو الله تعالی شأنه، بیسارگار جشن همایون سال پنجاهم جلوس هیمنت مأنوس ذات اقدس شهر یاری براریکه سلطنت و تاجداری بمبارکی و اقبال دردار الخلافه طهران ۱۳۱۳ ذیقعدة. عین همین نشان از نقره نیز ضرب شده است. (متأسفانه اخیراً ضرب تقلبی طلا و نقره آن فراوان دیده میشود).

۱۵- نشان ذوالقرنین (از طلا)

(شکل ۳۱)

روی نشان :

عکس ناصرالدین شاه (مانند شکل ۳۰)

پشت نشان:

بمنه تعالی : امتیاز عید ذوالقرنین شاه

در شرف برتر بود از مهر و ماه

ذیقعدۀ ۱۳۱۳

از این نشان باهمین مشخصات از نقره نیز ضرب شده

(متأسفانه این نشان نیز جعل شده و تقلبی آن در طهران و اصفهان زیاد در معرض فروش گذارده شده است.)

۱۶- یادگار سال پنجاهم سلطنت از طلا

روی نشان :

عکس ناصرالدین شاه (مانند اشکال ۳۰ و ۳۱)

پشت نشان :

عبارات (هوالناصر) یادگار سال پنجاهم جلوس همایون ۲۲ ذیقعدۀ

۱۳۱۳ به خط نستعلیق در سه سطر ساده و بدون حاشیه و تزئین.

از این نشان با این مشخصات از نقره نیز ضرب شده و تقلبی آن هم دیده شده است.

(شکل ۴۳)

۱۷- نشان ناصری (از نقره)

روی نشان:

عکس ناصرالدین شاه مانند ۳۰ و ۳۱ و ۳۲ در داخل دایره ای که دور آن بابرگ ساده تزئین شده است .

پشت نشان :

در داخل دایره وسط : السلطان الاعظم والخواقان الافخم ناصرالدین شاه قاجار ۱۳۰۱

دایره بیرونی: تزئینات برگ و دربالا تاج کیانی و در قسمت زیر دایره شیر و خورشید.

شهباش کاغذ
پرتال

(شکل ۳۳)